

การคุ้มครองสวัสดิภาพของสัตว์ The Protection of Animal Welfare

ศุภมาส ชินวินิจกุล*
Supamas Chinvinijkul

บทคัดย่อ

สัตว์ประเภทต่าง ๆ ทั้งที่อาศัยกับมนุษย์ในฐานะ “สัตว์เลี้ยงแสนรัก” ถูกเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานหรือเพื่อเป็นสินค้าปศุสัตว์ยังถูกมองจากแง่มุมของกฎหมายในหลายประเทศว่ามีสถานะเป็น “ทรัพย์สิน” ซึ่งตกอยู่ภายใต้บังคับของเจ้าของผู้มีความสิทธิ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แนวความคิดในเรื่องที่ว่า สัตว์จะมีความรู้สึกถึง มีจิตใจสำนึก จนไปถึงสามารถมีสิทธิต่าง ๆ เท่าเทียมกับมนุษย์หรือไม่เป็นปัญหาที่ถูกยกขึ้นมาวิพากษ์ระหว่างกลุ่มบุคคลผู้ต่อต้านการมองสัตว์ในฐานะเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งกับกลุ่มบุคคลผู้ยึดถือลัทธิอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarian) การถกเถียงในประเด็นดังกล่าวยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องและเป็นปัญหาโลกแตกที่ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนและสมบูรณ์จนอาจได้รับการยอมรับจากบุคคลโดยทั่วไปได้ ด้วยเหตุนี้หลักเกณฑ์ในการปกป้องคุ้มครองสัตว์จึงออกมาในรูปของการนำเสนอหลักอิสรภาพ 5 ประการของสัตว์ (5 Freedoms) และเป็นพื้นฐานในการเรียกร้องมาตรการในการปฏิบัติต่อสัตว์ในด้านต่าง ๆ ที่ต้องมีมนุษยธรรมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในบทความนี้จะขอกล่าวถึงข้อโต้แย้งโต้เถียงในสถานะที่สัตว์ที่ควรจะมี และควรจะได้รับ การรับรองตามกฎหมาย รวมถึงแนวปฏิบัติในปัจจุบันที่มีการยอมรับกันทั่วโลก และนำไปสู่การเป็นมาตรการสำคัญประการหนึ่งที่ถูกหยิบยกมาใช้ในการค้าระหว่างประเทศ

คำสำคัญ: สวัสดิภาพสัตว์, หลักอิสรภาพ 5 ประการ, ลัทธิอรรถประโยชน์นิยม

* อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ABSTRACT

The legal status of animals is considered as an “object” under property laws so they can be owned by humans. A controversial argument has been raised between animal welfarists and utilitarian views on the issues of “Are animals sentient?” and “Are they conscious of pain?” Scientifically, it is absolutely agreed that it is too difficult to prove such questions; as a result, animals cannot be the holders of rights. Bringing up the subject of animal welfare in order to protect animals from human treatment has been currently promoted instead of pushing for animal rights. Accordingly, the Five Freedoms principles that require human beings to treat animals humanely was primarily introduced in the United Kingdom, then has propagated all over the world. This article deals with the historical background of animal status through the debates of famous legal philosophers and current practices on animal welfare relating to the Five Freedoms principles. European Union and some developed countries have currently applied such principles on international trade issues later on.

Keyword: Animal Welfare, Five Freedoms Principles, Utilitarian

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “สิทธิ” อาจจะใช้กับบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลธรรมดา ซึ่งอาจมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามที่กฎหมายรับรองได้ แต่เมื่อกล่าวถึง “สัตว์” กฎหมายในหลายๆ ประเทศยังคงถือว่าสัตว์เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง¹ ไม่อาจเป็นผู้ทรงสิทธิได้ตามกฎหมาย² เมื่อมีแนวความคิดที่ว่าสัตว์ถูกมองว่าเป็นวัตถุแห่งสิทธิ และตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลผู้เป็นเจ้าของ เจ้าของจึงสามารถกระทำการอย่างใดๆ ได้ต่อทรัพย์สินที่ตนมีกรรมสิทธิ์ เนื่องจากเป็นสิทธิเด็ดขาดที่กฎหมายรับรองให้ เช่นนี้ในความเป็นจริงการปฏิบัติต่อสัตว์ที่ตนเป็นเจ้าของจึงไม่ต่างจากวัตถุที่ไม่มีชีวิต ดังนั้น สัตว์ไม่สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิได้ด้วยตนเองเพื่ออ้างสิทธิต่างๆ ต่อมนุษย์ เมื่อกฎหมายไม่ได้รองรับสถานะของสัตว์ให้เทียบเท่ากับบุคคลธรรมดา องค์กรและหน่วยงานในต่างประเทศที่ดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครองสัตว์ จึงมีความพยายามในการส่งเสริม ปกป้อง ดูแล และคุ้มครองสัตว์ในด้านต่างๆ รวมถึงกลุ่มนักต่อต้านเพื่อการคุ้มครอง

¹ Gary L. Francione, “Animal-Property or Person?” in Animal Rights: Current Debates and New Directions (New York: Oxford University Press, 2004) p. 116.

² ประเทศต่างๆ ในสหภาพยุโรปเริ่มมีการยกสถานะของสัตว์ให้เหนือกว่าทรัพย์สินอื่นๆ แต่ยังไม่เท่าเทียมกับมนุษย์ โปรดดูที่จะกล่าวต่อไปในหัวข้อ “จากหลักทฤษฎีสู่การปฏิบัติ”

สัตว์ใช้วิธีการเรียกร้องผ่านกิจกรรมและสื่อต่างๆ โดยประเด็นสำคัญที่ได้รับการนำเสนอ คือ การนำคำว่า “สวัสดิภาพของสัตว์ (Animal Welfare)” มาใช้ โดยหลีกเลี่ยงที่จะใช้คำว่า “สิทธิของสัตว์ (Animal Right)” ซึ่งประเภทของสัตว์ที่จะกล่าวถึงในบทความนี้ เน้นเฉพาะสัตว์ที่ถูกเลี้ยงหรืออาศัยอยู่กับมนุษย์ไม่ว่าวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงจะเป็นประการใด กล่าวคือ เพื่อเป็นสัตว์เลี้ยง เพื่อใช้แรงงาน เพื่อการทดลองทางวิทยาศาสตร์ หรือเพื่อการค้าก็ตาม แต่จะไม่หมายความรวมถึงสัตว์ป่า หรือสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติปราศจากการดูแล การถูกเลี้ยงดู หรือการให้อาหารโดยมนุษย์

ส่วนคำว่า “สวัสดิภาพของสัตว์” เป็นคำที่ไม่ได้พบเห็นและได้ยินกันบ่อยนัก ไม่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้มากนักโดยเฉพาะในประเทศไทย และไม่สามารถแสดงความหมายได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งในตัวของตัวเองทั้งนี้เอง เนื่องจากขอบข่ายของการแปลความหมายของคำศัพท์คำนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของเนื้อหาในเรื่องนั้นๆว่าจะถูกหยิบยกมาอธิบายในแง่มุมใด ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนขอให้ความหมายกว้างๆ ของ “สวัสดิภาพของสัตว์” ไว้ว่าหมายถึง การใช้สัตว์ไม่ว่าทางหนึ่งทางใด รวมถึงการฆ่า แม้จะกระทำเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ ก็จะต้องคำนึงถึงวิธีการที่มีมนุษยธรรมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

เหตุผลเบื้องหลังข้อโต้แย้งที่ว่า “สัตว์ควรจะอยู่ในฐานะผู้ถือสิทธิหรือวัตถุแห่งสิทธิ”

เมื่อกล่าวถึงการปกป้องผลประโยชน์ของสัตว์ ในอีกด้านหนึ่งสิ่งที่มีผลกระทบไม่ว่าทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ผลประโยชน์ของมนุษย์เอง ในทางตรงนั้นปฏิเสธไม่ได้เลยว่ามนุษย์ส่วนมากเป็นผู้ซึ่งบริโภคเนื้อสัตว์เพื่อความอยู่รอด (แม้ว่าจะมีบางกลุ่มออกมาต่อต้านว่าสามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยไม่บริโภคเนื้อสัตว์) หรือใช้สัตว์ความสะอาดสวยงามของมนุษย์ ตั้งแต่อดีตสัตว์ถูกมองถึงประโยชน์ในการใช้งานโดยมนุษย์ตลอดมา จนในบางแง่มุมของสัตว์ถูกละเลยไปเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรกๆ ที่กล่าวถึงผลประโยชน์ที่ขัดกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ถูกพบในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในงานเขียนของ Jeremy Bentham³ นักปรัชญาชาวอังกฤษผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในฐานะที่เป็นผู้ยึดถือลัทธิอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarian) เชื่อว่าความแตกต่างประการสำคัญที่มนุษย์และสัตว์มีซึ่งทำให้มนุษย์มองตัวเองว่าสูงและอยู่เหนือกว่าสัตว์ในทุกด้าน คือ ความรู้สึกกระตือรือร้น (Sentiment) กล่าวคือ มนุษย์สามารถจดจำความรู้สึกต่างๆ เช่น ความเสียสละ ความอันตราย หรือความหวาดกลัว พร้อมทั้งแยกแยะอารมณ์ต่างๆ เช่น รัก เจ็บปวด โกรธแค้น ได้ซับซ้อนและลึกซึ้งกว่าสัตว์โดยทั่วไปด้วยเหตุผลและกระบวนการคิด

³ Jeremy Bentham, The Principles of Morals and Legislation, Chapter XVII Section 1 (1789), cited in David Favre, Animals: Welfare, Interests, and Rights (Michigan: Animal Legal & Historical Web Center 2003), p. 452.

ไตรตรองของมนุษย์เอง ในสถานการณ์เดียวกัน สัตว์จะไม่สามารถจดจำสิ่งเลวร้ายที่ตนเคยประสบพบเจอมาได้ดีเท่ามนุษย์ เนื่องจากสัตว์ขาดความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงความรู้สึกของตนเอง (self-awareness) ยกตัวอย่างเช่น หากเด็กคนหนึ่งเดินเท้าเปล่าออกไปนอกบ้านแล้วไปเหยียบตะปูทำให้เกิดแผลที่เท้า ความเจ็บปวดดังกล่าวอาจจะทำให้เด็กคนนั้นเกิดความหวาดกลัวที่จะได้รับความเจ็บปวดอีก จึงหาทางป้องกันตนเองในครั้งต่อไป แต่กับสัตว์แล้วแม้ว่าจะได้รับความเจ็บปวด แต่ความรู้สึกจดจำในอารมณ์เจ็บปวดจะมีไม่เท่าที่มนุษย์นั้นมี ทั้งนี้ ตามความเชื่อของลัทธิอรรถประโยชน์นิยมที่ยอมรับว่า มนุษย์ยังคงสูงกว่าสัตว์จึงมีสิทธิมีอำนาจในการใช้สัตว์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่ตัวมนุษย์เอง อย่างไรก็ตาม Bentham ได้เสนอเพิ่มเติมว่า มนุษย์จะไม่ละเมิดหลักเรื่องความเสมอภาคระหว่างมนุษย์และสัตว์ (The Principles of Equal Consideration) หากว่าการใช้สัตว์ในฐานะเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งนั้นจะคำนึงถึงความทุกข์ทรมานที่มากเกินไปจนจำเป็น (unnecessary suffering) ที่สัตว์อาจได้รับด้วย

Richard Posner นักคิดรุ่นต่อมา ผู้ยึดถือลัทธิอรรถประโยชน์นิยมตามแนวคิดของ Bentham ซึ่งไม่ได้ต่อต้านหรือสนับสนุนการปฏิบัติต่อสัตว์อย่างโหดร้าย แต่เขาเชื่อว่าหากมนุษย์สามารถรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของสัตว์ได้อย่างแท้จริงและสามารถมีทางเลือกอื่นๆ ที่เหมาะสมแทนการใช้ประโยชน์จากสัตว์ นั้นจึงเป็นสิ่งที่ควรทำเพื่อไม่ให้กระทบถึงความเป็นอยู่ของสัตว์ เมื่อไม่สามารถหาทางออกกับเรื่องนี้ได้ หากสัตว์จะได้รับความเจ็บปวดบ้างก็เป็นการเสียสละเพื่อให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์สุขโดยทั่วกัน⁴

แนวความคิดในอีกด้านหนึ่งเป็นแนวความคิดทางธรรมชาติวิทยา โดยมี Charles Darwin นักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษ ผู้คิดค้นทฤษฎีวิวัฒนาการ (Theory of Evolution) เป็นผู้ริเริ่มและต้นแบบของแนวความคิดที่เชื่อว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญระหว่างมนุษย์กับสัตว์ มนุษย์เป็นผู้คิดเข้าข้างตนเองว่าตนเหนือกว่าสัตว์ชนิดอื่น และเมื่อพูดถึงความสามารถในการรู้สึกถึง (Sentience) นั้น สัตว์ก็มีความคิดและกระบวนการคิดได้เทียบเท่ากับที่มนุษย์มี รวมไปถึงการตอบสนองทางด้านอารมณ์เช่นกัน ดังนั้น กลุ่มบุคคลที่เห็นด้วยกับ Darwin จึงเสนอว่า การใช้ประโยชน์จากสัตว์ที่จะทำให้สัตว์ได้รับความทุกข์ทรมานจะกระทำได้อต่อเมื่อมีการพิจารณาถึงผลที่จะได้รับและวิธีการจัดการที่เหมาะสม หากว่าการกระทำนั้นๆ จะทำให้ล่วงละเมิดถึงความเป็นอยู่ของสัตว์มากเกินไป การใช้ประโยชน์จากสัตว์ด้วยวิธีการนั้นก็สิ่งไม่ควรกระทำ

ในอีกมุมมองหนึ่งซึ่งไม่ได้โต้แย้งแนวความคิดทั้งสองทางข้างต้น แต่เสนอแง่มุมใหม่โดยมองถึงผลประโยชน์บางประการที่สัตว์อาจได้รับจากการอยู่ภายใต้อาณาเขตของมนุษย์ เช่น เจ้าของ

⁴Richard A. Posner and others, “A Dialogue on Animal Rights” in Animals: Welfare, Interests, and Rights (Michigan 2003) p.456.

ที่เลี้ยงดูสัตว์ในฐานะสัตว์เลี้ยงจะสามารถดูแลสัตว์ได้ใกล้ชิดมากกว่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติ ทั้งการให้อาหาร จัดหาที่อยู่อาศัย การดูแลรักษาเมื่อได้รับบาดเจ็บหรือเกิดการเจ็บป่วย หรือแม้แต่ในช่วงเวลาพักผ่อนสันทนาการ สัตว์ที่อยู่กับมนุษย์อาจได้รับการเยียวยาจากความเจ็บปวดทรมานมากกว่าสัตว์ที่อยู่อาศัยด้วยตนเอง ดังนั้น สัตว์ที่อยู่อาศัยกับมนุษย์มีแนวโน้มว่าจะมีอายุยืนกว่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติ⁵ ด้วยเหตุนี้การที่สัตว์ต้องตกอยู่ในฐานะเป็นวัตถุแห่งสิทธิ ภายใต้กรรมสิทธิ์ของผู้เป็นเจ้าของก็ไม่ได้หมายความว่าสัตว์จะเป็นฝ่ายเสียประโยชน์แต่ฝ่ายเดียวเสมอไป

ระดับความจำเป็นในวัตถุประสงค์ของการใช้สัตว์ (The Necessity of Animal Use)

ประเด็นต่อมาที่ยังเป็นที่ถกเถียงกันอย่างมากและไม่อาจหาข้อยุติได้ คือ “ระดับความจำเป็นในวัตถุประสงค์ของการใช้สัตว์” การที่จะวัดว่าสิ่งไหนจำเป็นหรือเกินความจำเป็นจะใช้มาตรฐานใด เมื่อเทียบกับระดับความเจ็บปวดที่สัตว์จะได้รับจากการปฏิบัติของมนุษย์แล้ว การกระทำใดบ้างที่เรียกว่าจำเป็นและสามารถกระทำได้ ในการล่าสัตว์ในฐานะเป็นกีฬาประเภทหนึ่ง หรือการใช้สัตว์เพื่อความบันเทิง เช่น ในคณะละครสัตว์หรือการแสดงในสวนสัตว์เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดว่าเป็นการใช้งานโดยมีวัตถุประสงค์ที่ทำให้สัตว์จะต้องได้รับความเจ็บปวด การบาดเจ็บ และการทรมานที่เกินความจำเป็นและสมควรจากการถูกล่าหรือได้รับการถูกฝึกฝนเพื่อการแสดง แต่หากเป็นการล่าสัตว์เพื่อนำขนและหนังมาทำเครื่องนุ่งห่มค้ำกันร่างกายจากสภาพอากาศหนาวเย็น หรือเป็นการใช้สัตว์ในการทดลองเพื่อวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับมนุษย์ เช่น วัคซีนป้องกันโรค ยารักษาโรค เครื่องสำอางค์ เป็นต้น ที่น่าสนใจ คือ หากการทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องใช้สัตว์นั้นโดยแลกกับพลานามัยที่ดีของมนุษย์ การใช้สัตว์โดยวัตถุประสงค์นี้ย่อมถือเป็นสิ่งจำเป็นแม้ว่าจะแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ขัดกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ที่โต้แย้งไม่ได้เลยก็ตาม⁶ แต่สำหรับการวิจัยเพื่อผลิตภัณฑ์ยาสูบโดยใช้สุนัขในการทดลองสูบบุหรี่⁷ เป็นประเด็นที่ถูกต่อต้านอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าสุนัขเป็นสัตว์เลี้ยงยอดนิยมจึงมีข้อโต้แย้งมากสำหรับการนำสัตว์เลี้ยงแสนรักไปใช้เพื่อการทดลองในผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยและเป็นสิ่งมอมเมาไม่ได้รับการยอมรับในทางสังคมและศาสนา กลับกันหากเปลี่ยน

⁵ Richard A. Epstein, “Animal as Objects, or Subjects, of Rights” in Animal Rights: Current Debates and New Directions (New York: Oxford University Press, 2004) p. 148.

⁶ Gary L. Francione, “Animal-Property or Person?” in Animal Rights: Current Debates and New Directions (New York: Oxford University Press, 2004) p. 116.

⁷ Laura Nielsen, The WTO, Animals, and PPMs (Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007) p.105-6.

ประเภทของสัตว์ที่ใช้ในการทดลองเป็นหนูตะเภาหรือเปลี่ยนเป็นนำสุนัขไปใช้ในการวิจัย ยารักษาโรค กระแสการต่อต้านจากสังคมจะลดจำนวนและความรุนแรงลงอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม ตามหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ การที่สัตว์จะมีความเข้าใจและความตระหนักรู้ในความรู้สึกของตนเองมาน้อยเพียงใดนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับข้อโต้แย้งของ Posner ที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงส่งผลต่อการยอมรับหลักการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคระหว่างมนุษย์กับสัตว์ตลอดมา จนท้ายที่สุดนำไปสู่การถูกละเลยในความเข้าใจและความตระหนักรู้ในความรู้สึกของตนเองของสัตว์ กฎหมายที่ออกมาบังคับใช้ก็จะเน้นการปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพของสัตว์ แทนการเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิของสัตว์ ซึ่งจะพบเห็นกฎหมายดังกล่าวในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วมากกว่ากลุ่มประเทศอื่นๆ ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

จากหลักทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

ดังที่กล่าวข้างต้นการคำนึงถึงการคุ้มครองสัตว์แม้จะอยู่ในสถานะเสมือนสิ่งไม่มีชีวิตที่ผู้เป็นเจ้าของมีสิทธิตามกฎหมายที่จะกระทำการอย่างใดๆ ก็ได้ ในประเทศและภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลกจึงมีการดำเนินการและต่างออกมาตรการในการคุ้มครองสัตว์ซึ่งมีหลักการและลักษณะสำคัญใกล้เคียงกัน สหราชอาณาจักรถือเป็นประเทศแรกที่น่าเสนอ “หลักอิสรภาพ 5 ประการของสัตว์ (5 Freedoms)”⁸ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 มีการริเริ่มแนวคิดนี้โดยถูกบรรจุไว้ในรายงานเกี่ยวกับสวัสดิภาพของปศุสัตว์ที่ถูกเลี้ยงไว้ในพื้นที่ที่แออัดว่า สัตว์ที่ถูกเลี้ยงในฟาร์มควรมีอิสรภาพที่จะยืน นอน หมุนตัว และยืดแขนขาได้ด้วยตนเอง ผลลัพธ์สำคัญของรายงานฉบับนี้ทำให้มีการจัดตั้ง The Farm Animal Welfare Advisory Committee (FAWAC) ซึ่งกลายมาเป็น The Farm Animal Welfare Council (FAWC) ในปัจจุบัน

หลักอิสรภาพ 5 ประการของสัตว์ (5 Freedoms) ได้แก่

1. อิสรภาพจากความหิวกระหาย กล่าวคือ ต้องได้รับอาหารและน้ำอย่างเหมาะสม
2. อิสรภาพจากความไม่สะดวกสบายจากสภาวะแวดล้อม กล่าวคือ ต้องถูกจัดให้อยู่ในสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สะดวกสบาย
3. อิสรภาพจากความเจ็บปวด บาดเจ็บ และโรคภัย กล่าวคือ ต้องมีมาตรการในการป้องกันและการตรวจรักษาอย่างรวดเร็ว
4. อิสรภาพจากการแสดงออกตามธรรมชาติของสัตว์ กล่าวคือ มีพื้นที่ให้อย่างเพียงพอ และเครื่องอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับชนิดของสัตว์

⁸ Farm Animal Welfare Council, Five Freedoms at <http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm>, (last visited 12 August 2013).

5. อิศรภาพจากความกลัวและความทุกข์ทรมาน กล่าวคือ การปฏิบัติต่อสัตว์ต้องไม่ใช่วิธีที่จะมีผลต่อสภาพจิตใจของสัตว์

โดยหลักดังกล่าวได้กลายเป็นส่วนสำคัญที่ปรากฏอยู่ในมาตรการการดูแลความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานของสัตว์และคุ้มครองไม่ให้สัตว์ได้รับความทุกข์ทรมานในด้านต่างๆ ที่น่าสนใจยิ่งไปกว่านั้นในแง่มุมมองของการค้าระหว่างประเทศ ประเทศต่างๆ หันมาคำนึงถึงมาตรการในการเลี้ยงดูและรักษาปศุสัตว์ในฟาร์ม รวมไปถึงการบำบัดและควบคุมโรคอย่างเร่งด่วน การบำรุงพันธุ์ต้องเป็นไปอย่างเหมาะสม และวิธีการฆ่าจะต้องไม่ใช่วิธีการที่โหดร้ายทารุณอันจะทำให้สัตว์ได้รับความเจ็บปวดและทรมานมากขึ้น และช่วงเวลาก่อนตายจะต้องสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้นประเด็นในทางการค้าระหว่างประเทศ ก็จะหยิบยกมาตรการในการคุ้มครองสวัสดิภาพของสัตว์เหล่านี้ขึ้นมาใช้อ้างเป็นการลดปริมาณและต่อเนื่องไปถึงการจำกัดการนำเข้า เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ ยิ่งไปกว่านั้น แนวโน้มในการยกมาตรการดังกล่าวมาใช้ในทางการค้าระหว่างประเทศมีแต่จะเพิ่มและเข้มข้นมากขึ้น ในประเทศไทยเองแม้จะยังไม่เคยมีประเด็นข้อพิพาทในทางการค้ากับประเทศอื่นๆ โดยตรง แต่ประเด็นที่เป็นที่กล่าวถึงกันมากในปัจจุบัน คือ กรณีที่มีการรับซื้อสุนัขจากชาวบ้านเพื่อนำส่งออกไปขายยังประเทศเพื่อนบ้านเพื่อนำไปเป็นอาหาร เช่นเดียวกับมีการนำลิงไปตัดหัวกระโหลกเพื่อรับประทานสมองในขณะที่ลิงยังมีชีวิตอยู่ เพราะเชื่อว่าเป็นยาบำรุงร่างกายชั้นดี

สหภาพยุโรปนับว่าเป็นภูมิภาคที่มีการส่งเสริมการคุ้มครองสัตว์ให้เห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยแสดงออกและผลักดันกิจกรรมต่างๆ ผ่านองค์กรอิสระ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ และองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่น World Organisation for Animal Health (OIE)⁹ และ Food and Agriculture Organisation (FAO) เพื่อผลักดันมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์ให้กลายมาเป็นหลักเกณฑ์ในระดับนานาชาติ โดยมีการหยิบยกหลักอิสรภาพ 5 ประการของสัตว์ดังกล่าวขึ้นเป็นข้อเรียกร้องให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีความตระหนักและใส่ใจในมาตรฐานในการเลี้ยงดู การรักษาและการป้องกันจากความเจ็บปวดที่อาจจะได้รับจากโรคภัย หรือจากการขนส่ง ยกตัวอย่างเช่น กรณีการเลี้ยงไก่ในกิจการปศุสัตว์จำนวนไก่ต่อพื้นที่หนึ่งหน่วยการเลี้ยงจะต้องมีความเหมาะสม ไม่ให้ไก่อยู่อย่างแออัดจนเกินไป¹⁰ หรือสนับสนุนการเลี้ยงในพื้นที่เปิด (free-range area) แทนการจำกัดพื้นที่ให้อยู่ในกรงขนาดพอดีตัวเท่านั้น เพราะจะทำให้เกิด การเบียดเสียดและเกิดอาการบาดเจ็บได้ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการจัดการในกรณีเกิดโรคระบาดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและทันทั่วทั้ง

⁹ OIE ย่อมาจาก Office International des Epizooties ศึกษาเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.oie.int/>

¹⁰ <http://www.oie.int/animal-welfare/animal-welfare-key-themes/> (last visited 31 August 2013).

หลายประเทศสมาชิกในสหภาพยุโรปจึงให้การตอบรับกับหลักเกณฑ์การคุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์โดยบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น สวิตเซอร์แลนด์ ออสเตรีย เยอรมนี และสโลวีเนีย แสดงให้เห็นว่าสวัสดิภาพของสัตว์ถูกตระหนักว่ามีค่าเทียบเท่ากับสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์นั่นเอง นอกจากนี้ในประมาณปลายทศวรรษที่ 1980 ประเทศเยอรมนี¹¹ สวิตเซอร์แลนด์ ออสเตรีย รวมถึงฝรั่งเศสและโปแลนด์ ได้ยกระดับสถานะของสัตว์ให้อยู่ในกลุ่มพิเศษที่เหนือกว่าทรัพย์สินทั่วไป ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญว่าเจ้าของสัตว์ไม่สามารถอ้างสิทธิเด็ดขาดในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่จะกระทำการล่วงละเมิดความเป็นอยู่พื้นฐานของสัตว์ได้¹² ตัวอย่างกฎหมายของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ให้อำนาจผู้พิพากษาในการตัดสินว่าให้สัตว์อยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของใคร ซึ่งอาจไม่ใช่เจ้าของเดิมก็ได้หากว่ามีบุคคลอื่นที่สามารถดูแลได้ดียิ่งกว่า¹³

ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการพูดถึงสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์มายาวนาน จนเมื่อปี ค.ศ. 1966 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยสวัสดิภาพของสัตว์ (The U.S. Animal Welfare Act) ซึ่งในเนื้อหาให้มีการให้คำนิยามของสัตว์ที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ได้แก่ สุนัข แมว ลิง หนูตะเภา หนูแฮมสเตอร์ กระต่ายและสัตว์เลือดอุ่นชนิดอื่นๆ เป็นต้น แต่สำหรับสัตว์บางประเภทจำกัดความคุ้มครองอยู่เพียงเพื่อวัตถุประสงค์ในการใช้บางประการเท่านั้น เช่น ม้าซึ่งเลี้ยงไว้เพื่อการอื่นใดนอกเหนือจากการเลี้ยงเพื่อการวิจัย เช่นเดียวกับสัตว์อื่นๆ ที่ถูกเลี้ยงในฟาร์มเพื่อเป็นอาหารหรือเพื่อการวิจัยและพัฒนาเส้นใย ไม่ถูกรวมอยู่ในการคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้ เป็นผลให้หนูบ้าน¹⁴ และนกเป็นสัตว์ที่จะได้รับความคุ้มครองต่อเมื่อถูกใช้ในการวิจัยเท่านั้น แต่สำหรับสุนัขแล้วไม่ว่าจะถูกเลี้ยงด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ เช่น เพื่อการล่า สำหรับการรักษาความปลอดภัย หรือเพื่อการขยายพันธุ์ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้เสมอ¹⁵ เมื่อมีความเหลื่อมล้ำในการคุ้มครองสัตว์ชนิดต่างๆ ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมภายใต้กฎหมาย จนถูกโต้แย้งว่าผู้ร่างกฎหมายใช้มาตรฐานใดใน

¹¹ German Civil Code Division 2 Section 90a states that ‘Animals are not things. They are protected by special statutes...’ at http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/german_civil_code.pdf (last visited 28 September 2013).

¹² Antoine F. Goetschel, *The Animal Voice: Ensuring Interests Through Law* at <https://www.voiceless.org.au/sites/default/files/Ensuring%20Animals%20Interests%20through%20Legislation%20with%20footnotes%20FINAL%20FOR%20WEB.pdf> (last visited 28 September 2013) p. 1-2.

¹³ Antoine F. Goetschel, *The Animal Voice: Ensuring Interests Through Law* p. 3.

¹⁴ Mice and rats

¹⁵ James Rachels, “Drawing Lines” in *Animal Rights: Current Debates and New Directions* (New York: Oxford University Press, 2004) p. 162-3.

การจัดลำดับศักดิ์ของสัตว์ ต่อมาภายหลังกฎหมายฉบับนี้ได้มีการแก้ไขหลายครั้งในส่วนสาระสำคัญ เช่น เพิ่มชนิดและประเภทของสัตว์ที่ได้รับความคุ้มครอง จนเป็นผลให้หมู่บ้านและนกได้รับการคุ้มครองภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยสวัสดิภาพของสัตว์ด้วย¹⁶ รวมทั้งแก้ไขโทษปรับในปี ค.ศ. 2008 เพิ่มอัตราค่าปรับจากให้เป็น 2,500 - 10,000 ดอลลาร์สหรัฐต่อความผิดหนึ่งกรรมต่อวัน

สำหรับประเทศไทยเองความพยายามในการผลักดันกฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพของสัตว์ยังคงมีให้เห็นบ้างในรูปขององค์กร มูลนิธิ แต่ในแง่ของตัวบทกฎหมายที่จะใช้บังคับแล้ว ณ ปัจจุบัน กล่าวได้ว่าคงจะมีแต่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 381¹⁷ ซึ่งอยู่ในหมวดละเมิดโทษ คงมีโทษปรับเพียงไม่เกิน 1,000 บาทเท่านั้น เมื่อชำระค่าปรับจำนวนเล็กน้อยนั้นครบถ้วนคดีก็เป็นอันเสร็จกันไป ดังนั้นมาตรการในการป้องปรามผู้กระทำความผิดต่อสัตว์โดยใช้กระบวนการทางกฎหมายคงจะไม่เป็นผล หากว่ากฎหมายที่จะบังคับใช้กับการนี้โดยตรงไม่มีอยู่ แต่ในส่วนของความสัมพันธ์กับต่างประเทศนั้น ผลเสียต่อประเทศไทยในอนาคตอันใกล้ในด้านการค้าระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นเมื่อมาตรการทางการค้าของประเทศคู่ค้าเข้มงวดมากขึ้นเมื่อประเทศต่างๆ หันมาให้ความสนใจกับการคุ้มครองสวัสดิภาพพื้นฐานของสัตว์ เช่น เมื่อต้นปี พ.ศ. 2555 สหภาพยุโรปปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ตามนโยบายใหม่ในเรื่องของการคุ้มครองสัตว์และสวัสดิภาพสัตว์เพื่อให้ทันสมัยและตอบสนองกับการเลี้ยงสัตว์ในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงความสำคัญที่ปศุสัตว์มีต่อเศรษฐกิจการค้า ดังนั้น จะส่งผลต่อประเทศไทยในการทำข้อตกลงเขตเสรีการค้าด้วยข้อกำหนดที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้น¹⁸ ผู้ประกอบการและผู้ผลิตจึงควรหันมาคำนึงถึงวิธีการเลี้ยง วิธีการฆ่า และมาตรการอื่นๆ ให้เข้าหลักเกณฑ์ตามที่ประเทศคู่ค้ากำหนด เพื่อไม่ให้ถูกกีดกันกีดกันนำหลักเกณฑ์มาตรฐานในการดูแลสัตว์มากล่าวอ้างเพื่อกีดกันการส่งออกสินค้าของประเทศไทยนั่นเอง

¹⁶ Tadlock Cowan, *The Animal Welfare Act: Background and Selected Legislation* at <https://awionline.org/content/animal-welfare-act> (last visited 10 October 2013).

¹⁷ มาตรา 381 ผู้ใดกระทำการทารุณต่อสัตว์ หรือฆ่าสัตว์โดยให้ได้รับทุกขเวทนามอันไม่จำเป็น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

¹⁸ คณะผู้แทนไทยประจำสหภาพยุโรป, “นโยบายสวัสดิภาพสัตว์ของสหภาพยุโรป กับผลกระทบด้านการค้า” ใน <http://news.thaieurope.net/content/view/4046/211/> (last visited 18 July 2013).